

ВИХОВНА СИСТЕМА ШКОЛИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

УДК 373.03(477)

У статті на підставі аналізу різних наукових підходів до визначення сутності виховної системи представлено авторське розуміння поняття «виховна система», з'ясовано, що головне призначення виховної системи полягає в педагогічному забезпеченні і сприянні розвитку особистості учня, визначено методичний інструментарій та технології розбудови виховної системи школи, репрезентовано практичний досвід створення виховних систем.

Ключові слова: виховна система школи, функції виховної системи, компоненти виховної системи, компоненти розвитку виховної системи, структурно-логічна схема технології проектування виховної системи освітнього закладу.

**Вікторія Вікторівна
ЯГОДНИКОВА**

**Олена Іванівна
ЧЕШЕНКО**

Постановка проблеми.

Нова якість освіти відповідно до Концепції Нової української школи передбачає належну якість не лише навчання, а й виховання, яке в освітньому процесі здійснюється наскрізно і має спрямовуватись передусім на розвиток сучасної особистості, яка характеризується цілеспрямованістю, ініціативністю, креативністю, мобільністю, соціальною активністю, лідерським потенціалом, успішністю, здатністю до постійного саморозвитку, самоосвіти і самореалізації. Нові підходи до організації виховного процесу в умовах сучасного закладу освіти потребують переосмислення виховної концепції, оновлення змісту, технологій становлення особистості учня, як суб'єкта освітнього процесу, а також суспільного та власного життя, створення ефективної виховної системи, спрямованої на становлення компетентної, конкурентоздатної особистості. У цьому контексті актуальності набуває проблема в розробці

ефективної моделі виховної системи, у визначенні основних засад, цілей, напрямків, змісту, форм, методів і технологій виховання, здатних розв'язувати сучасні проблеми виховання.

Відтак, модернізація вітчизняної освіти покликана, насамперед, привести у відповідність до вимог сьогодення процес виховання. Оскільки процес виховання визначається як цілісна, взаємозумовлена система правомірно досліджувати його в площині виховної системи закладу освіти.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій свідчить, що виховна система є предметом значної кількості досліджень сучасних науковців. Так, досліджено та схарактеризовано загальні уявлення про виховну систему школи, її структуру, основні характеристики (Л. Новікова), визначено закономірності її розвитку (А. Сидоркін); схарактеризовано виховну систему як об'єкт педагогічного дослідження (А. Караковський, В. Гольдберг та ін.); висвітлено окремі аспекти побудови системи виховної роботи в інноваційній школі

(І. Андрюшин, В. Гольдберг, Н. Тихомірова та ін.); визначено роль і місце класу у виховній системі школи (Н. Селіванова, Є. Степанов, Т. Разумовська); представлено модель оптимального функціонування системи виховання на рівні регіону, мікрорайону, школи, первинного колективу (Ю. Сокольников); проведено дослідження регіональних систем виховання (І. Бочкарьова, В. Кошкіна, П. Проданов, Н. Роговцева та ін.).

У вітчизняній і світовій педагогіці накопичено значний досвід дослідження проблематики виховних систем, їх розбудови, змісту. Цьому сприяли праці таких учених, як: Є. Баришніков, Е. Жарський, І. Погоріла, М. Попов, Г. Сорока, В. Черкашенко та ін.

Вагомий внесок у створення моделей та проектування виховних систем здійснили В. Докучаєва, І. Єрмаков, Е. Караваєв, І. Колеснікова, М. Кларін, Л. Козак, О. Пехота, В. Созонов, А. Цимбалару, Н. Шмирьова та ін.

Незважаючи на вагомий вклад науковців у розв'язання означеної проблеми, слід зазначити, що до тепер не достатньо вивчені методичний інструментарій створення моделі виховної системи, практичний досвід її розбудови.

Мета статті – обґрунтувати теоретико-методичні засади та проаналізувати практичний досвід розбудови виховної системи школи.

Виклад основного матеріалу. Виховна система, за визначенням Л. Новикової є комплексом взаємозалежних компонентів, що розвиваються в часі і просторі: цілей, заради яких система створюється; спільної діяльності людей, що її реалізують: самих людей як суб'єктів цієї діяльності; засвоєного ними середовища; відносин, що виникають між учасниками діяльності; керування, що забезпечує життєздатність і розвиток системи [3].

Зазначимо, що досліджуючи виховні системи шкіл, дослідниця дійшла висновку, що вони **можуть бути не схожими одна на одну, але кожній з них має бути властиві:**

- загальне – характеризує тип гуманістичної системи;
- одиничне – віддзеркалює творчий «почерк» педагогічного колективу і його керівника;
- особливе – визначає характерні риси виховної системи школи [3].

Виховний процес, на думку багатьох дослідників (Н. Мойсеюк, В. Ортинський,

М. Попов, К. Приходченко та ін.), є складною динамічною системою, кожний компонент якої може розглядатися як підсистема, створюючи, у свою чергу, власні компоненти. Однак, слід зазначити, що складність і поліструктурність системного утворення сприяли появи різних наукових позицій щодо **компонентів системи**. Так, Л. Новикова і її колеги до елементів виховної системи відносять:

- **визначенні у вихідній концепції цілі;**
- **діяльність**, що забезпечує досягнення цільових орієнтирів;
- **суб'єкт діяльності**, що її організовує й бере участь у ній;
- **народжені в діяльності та спілкуванні відношення**, що інтегрують суб'єкт у деяку спільність;
- **середовище системи**, освоєне суб'єктом;
- **керування**, що забезпечує інтеграцію **компонентів у цілісну систему і розвиток цієї системи**.

Дещо інакше виокремлюють компоненти виховної системи Є. Баришніков та І. Колеснікова [1]. Дослідники підкреслюючи значущість організаційно-процесуальної сторони освітньої діяльності наголошують, що саме **складові цих компонентів** визначають сут-

Вікторія Вікторівна ЯГОДНІКОВА

Проректор з науково-педагогічної та інноваційної діяльності, професор кафедри методики викладання і змісту освіти, доктор педагогічних наук, професор, Комунальний заклад вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», 65014, м. Одеса, провулок Нахімова, 8; тел. (048)770-34-27, E-mail: ooiuvadm@ukr.net ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-5050-2189>

Олена Іванівна ЧЕШЕНКО

Старший викладач кафедри методики викладання і змісту освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», 65014, м. Одеса, провулок Нахімова, 8; тел. (048)770-34-27, E-mail: ooiuvadm@ukr.net ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1177-9182>

Додаток 1

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА СХЕМА ТЕХНОЛОГІЇ ПРОЕКТУВАННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

нісні особливості виховної системи на рівні конкретного закладу освіти чи організації, а саме:

- **ціннісно-сміслове ядро** (система значимих цінностей для суб'єктів виховної системи; мета та принципи виховання; зміст життєдіяльності виховної системи; методи діагностики й оцінки результатів роботи);

- **просторово-тимчасова структура**, що складається з індивідуальних групових, колективних, фронтальних форм різних видів діяльності з учнями і самих учнів.

- **координаційно-педагогічний компонент** (педагогічні технології; виховні функції педагогічного колективу; система підвищення професійної компетентності педагогів; система педагогічної освіти батьків і взаємодія з ними; керування розвитком виховної системи).

Варто зазначити, що у *гуманістичній парадигмі виховання* найважливішим і стабільним елементом виховної системи, її метою, є **учень**. Як суб'єкт він прагне до незалежності і свободи, автономності і самостійності. Однак,

«бути елементом системи означає втратити частину своєї незалежності, тому що людина в системі пов'язана з виконанням загальних норм і певних функціональних обов'язків» [4, с. 10]. Це *протириччя між системою і особистістю* може бути розв'язане тільки за умови активної участі учнів у сталому розвитку виховної системи, тобто розвиток виховної системи є умовою розвитку особистості, тому *індикатором ефективності розвитку виховної системи виступає розвиток і саморозвиток учнів, їх самореалізація*.

В цьому контексті актуальним, на нашу думку, є визначення виховної системи Г. Сороки [10], яка наголошує на тому, що упорядкована цілісна сукупність компонентів повинні сприяти розвитку особистості учня. Тому *головними функціями виховної системи* дослідниця визначила такі:

- **інтегруюча** (забезпечує об'єднання неузгоджених та розрізнених виховних впливів);

- **регулююча** (впорядковує виховний процес, управління ним);

- **розвиваюча** (забезпечує динаміку виховної системи, яка виражається в оптимізації її функціонування, поступальному розвитку та в удосконаленні);

- **корекційна** (проявляється в тому, що школа корегує вплив зовнішнього середовища своїми цінностями, орієнтирами, правилами життя, виробленими в цій системі і добровільно прийнятими всіма членами даної спільноти);

- **функція компенсації** (компенсує недостатню повноту емоційного життя, проявляється в створенні атмосфери духовності, якої не вистачає в навколишній дійсності) [10].

Слушною є думка І. Погорілої [7, с. 47], яка вважає, що *виховна система є цілісним організмом*, який виникає в *процесі інтеграції основних компонентів виховання* (мета, суб'єкти виховання, їхня діяльність, спілкування, відносини, кадровий потенціал, матеріальна база), що сприяє

в кінцевому рахунку розвитку і саморозвитку особистості.

Поділяючи наукову позицію І. Погорілої, М. Гагарін [5, с. 50] акцентує увагу на таких основних компонентах виховної системи як **взаємодію, взаємини і спілкування**. Дослідник вважає, що взаємопов'язаність та взаємозумовленість виокремлених компонентів становить цілісну соціально-педагогічну структуру і забезпечує у процесі свого функціонування та розвитку становлення, реалізацію і самореалізацію особистості, її життєздійснення.

Основою виховної системи школи, на думку Г. Синициної [8], є *ідея інтеграції виховання і учення про цілісний виховний процес*, що забезпечує в конкретних соціально-педагогічних умовах реалізацію цілей виховання дитини. Актуальним і принциповим у сучасних умовах є те, що дослідниця виховну систему, визначає більш широко, ніж поняття педагогічна система, яка складає її основу, а підсистемами Г. Синицина відносить: дидактичну систему школи, що охоплює цілі, зміст освіти, методи і форми її організації; систему виховної роботи як систему виховних справ; управлінську систему.

На думку Л. Кондрашової, О. Лаврентьевої, Н. Зеленкової [6, с. 7], виховною системою є впорядкована сукупність взаємопов'язаних компонентів, що характеризують на теоретичному рівні у найбільш узагальненому вигляді складові виховної роботи (педагогічної діяльності) на даному етапі розвитку школи та педагогічної науки. Науковці визначають поняття виховної системи школи чи класу «як спосіб/устрій життя учнівського колективу, усі сторони/компоненти якого відповідають певній меті та забезпечують у процесі свого функціонування досягнення заданого результату – визначення рис (меж) розвитку й моральних якостей особистості» [6, с. 7].

Виховну систему школи як цілісний соціальний організм, упорядкований щодо суперечливої єдності педа-

Додаток 2

МОДЕЛІ ВИХОВНИХ СИСТЕМ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ ОДЕЩИНИ

1. **Модель** виховної системи сучасного навчального закладу «Школи розвитку особистості на засадах національного виховання» (Купрій Я.Г.) (Див. додаток 4 на С. 65),

2. **Модель** виховної системи Школи зростання особистості (Фокіна Т.В.),

3. **Модель** виховної системи Школи особистісного розвитку (Єрофєєва Л.А.),

4. **Модель** виховної діяльності «Школи культури здоров'я – Школи розвитку сучасної компетентної особистості» (Ступкевич О.А.),

5. **Модель** виховної системи «Квалітативна освіта + ефективна система виховання = компетенції особистості + успіх» (Боляк А.І.),

6. **Виховна система** «Школи сприяння здоров'ю – освітній простір для формування життєвої компетентності як основи успіху та самовдосконалення особистості» (Ісаєва Л.М.),

7. **Виховна система** сучасного навчального закладу нового типу Авторської школи М.П. Гузика м. Южного – Школи духовності, інтелекту, здоров'я і радості (Лісова О.Д.) (Див С. 68-74 цього часопису),

8. **Виховна система** сучасного навчального закладу нового типу «Школи духовності, сприяння здоров'ю та соціального партнерства» (Попова І.М.),

9. **Виховна система** Школи духовності за шкільною творчою програмою «Сім духовних криниць» (Бурдейна Н.В.),

10. **Виховна система** НВК імені В. Чорновола – Школи духовності (Чайківська О.О.),

11. **Виховна система** сучасного навчального закладу – Школи успіху «Духовність, здоров'я, родина, культура» (Сливка В.М.),

12. **Виховна система** сільської школи на засадах духовних скарбниць народу (Глушко А.В.),

13. **Виховна система** навчального закладу «Школа розвитку особистості на засадах громадянського виховання» (Сілка Т.Г.),

14. **Модель** виховної системи гімназії на засадах козацької педагогіки автор (Андріянова О.О.),

15. **Виховна система** життєдіяльності сільсько-го НВК на засадах української козацької педагогіки (Тягай Т.В.),

16. **Виховна система** Школи життєвого успіху на засадах гуманізації, демократизації шкільного життя (Явілко Л.Е.),

17. **Модель** експериментально-дослідницької виховної діяльності НВК «Цілісний розвиток багатогранної індивідуальності учня» (Пораденко Л.Г.),

18. **Модель** виховної системи малокомплектної сільської школи «Становлення творчої працелюбної особистості в умовах сільської школи» (Ракша В.І.).

Додаток 3

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Андріянова О.О. Модель виховної системи на засадах козацької педагогіки // Сучасна школа України. – 2011. – № 5. – С.63-69.
2. Єрофєєва Л.А. Школа особистісного зростання (модель виховної системи сучасного навчального закладу) // Виховна робота в школі. – 2015. – № 7(128), липень. – С. 6-23.
3. Купрій Я.Г. Виховна система сучасного закладу Школи розвитку особистості на засадах національного виховання (впроваджується з 2006 року) // Класному керівнику усе для роботи. – 2019. – № 8. – С. 16-32. – 2019. – № 9. – С. 12-16.
4. Лісова О.Д. Інноваційні підходи до розбудови виховної системи Авторської школи М.П. Гузика – Школи духовності, інтелекту, здоров'я і радості // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2012. – № 3. – С. 18-27.
5. Порошенко Л.Г. Модель експериментально-дослідницької виховної діяльності НВК «Цілісний розвиток багатогранної індивідуальності учня» // Наша школа. – 2008. – № 5-6. – С. 31-34.
6. Сілкина Т.Г. Розвиток особистості на засадах громадянського виховання. Виховна система школи // Сучасна школа України («Спецвипуск» «Від виховної системи школи до виховної системи класу»). – 2013. – № 12. – С. 4-10.
7. Теорія і практика організації інноваційного процесу виховання : наук.-метод. збірка / упоряд. О.І. Чешенко. – Одеса, ТОВ «Лерадрук». – 2014. – 327 с.
8. Фокіна Т.В. Модель виховної системи сучасного навчального закладу Школи зростання особистості / Т.В. Фокіна // Теорія і практика організації інноваційного процесу виховання : наук.-метод. збірка / упоряд. О.І. Чешенко. – Одеса, ТОВ «Лерадрук». – 2014. – С. 76-92.
9. Ягоднікова В.В. Формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи : теоретичні і практичні аспекти : монографія / В.В. Ягоднікова. – Одеса: Видавець В.В. Букаєв, 2016. – 496 с.
10. Ягоднікова В.В., Чешенко О.І. Діагностика сучасного виховного процесу в школі : навч.-метод. посібник / В.В. Ягоднікова, О.І. Чешенко / – Одеса, видавець В.В. Букаєв. 2017. – 290 с.
11. Ягоднікова В.В., Чешенко О.І. Інноваційні стратегії виховання нової школи в Одеському регіоні // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2018. – № 1. – С. 23-27.

[Електронний ресурс онлайн на Диску Google]

► Портфоліо Фокіної Тетяни Вікторівни, заступника директора з виховної роботи. – [Електронний ресурс онлайн на Диску Google] – Режим доступу – : https://drive.google.com/drive/folders/1ULTuPOZXYUq_mT1nyanwMdHNBnEu7xAh

► Портфоліо Купрій Ярослави Григорівни, заступника директора з виховної роботи. – [Електронний ресурс онлайн на Диску Google] – Режим доступу – : https://drive.google.com/drive/folders/1_OWKwG9cAlu3FysUmQ0EpXqjX8HVrsC

гогічних і учнівських цілей, визначає А. Сидоркін [9, с. 34]. Дослідник вважає, що **виховна система виникає в процесі взаємодії педагогів і учнів** та орієнтована на подолання суперечностей цілей педагогів і учнів.

Узагальнюючи різні наукові підходи до визначення сутності виховної системи можна стверджувати, що більшість дослідників (Т. Волкова, М. Гагарін, В. Ковальчук, І. Погоріла, Г. Сазоненко, Г. Сорока) розглядають **виховну систему як комплекс взаємозв'язаних та взаємозумовлених компонентів** (виховна мета, цілі, завдання, суб'єкти, діяльність і спілкування, взаємини, життєвий простір), які створюють цілісну соціально-педагогічну структуру і забезпечують у процесі свого функціонування та розвитку реалізацію і самореалізацію особистості, її життєздійснення.

Провідні характеристики виховної системи, які визначають її особливості за М. Боритко є:

1) цілісність і динамічність (виховна система є цілісними та інтегративними властивостями елементів, що утворюють її);

2) елементи (розглядаються необхідні і достатні виховні засоби, поєднання яких повинно забезпечити становлення особистості школяра);

3) структура (відображає форму розташування елементів та характер взаємодії їх боків і властивостей);

4) ієрархічність (характеризує багаторівневості, морфологію системи);

5) доцільність (сукупність функціональних компонентів, що взаємодіють між собою для досягнення поставленої меті) [2].

Водночас, аналіз означеної проблематики дає підстави додати до цього переліку характеристик виховної системи, необхідну, на нашу думку, **властивість – управління**, яке має бути засноване на зворотному зв'язку.

Зважаючи на вище викладене, можна стверджувати, що **виховна система є системою цілісною, цілеспрямованою, соціально-педагогічною, цінніс-**

но-орієнтованою, динамічною, відкритою і самокерованою.

Відтак, на підставі здійсненого аналізу, можемо стверджувати, що *головне призначення виховної системи* полягає в педагогічному забезпеченні і сприянні розвитку особистості дитини, тому під **виховною системою слід розуміти цілісний об'єкт – виховний процес**, що містить у собі упорядковану цілісну сукупність взаємозв'язаних і взаємодіючих компонентів виховання, результатом функціонування якої є новітні виховні ідеї, технології, форми, методи виховання та управління, що сприяють розвитку суб'єктів виховання.

Аналіз наукової, методичної літератури та практики свідчать, що розбудова виховної системи базується на **принципах** науковості, національної спрямованості, системності, цілісності, акмеологічності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, особистісної орієнтації, партнерства, технологізації.

Виховна система освітнього закладу є динамічним явищем, яка має власний **життєвий цикл**, який передбачає *створення, удосконалення, регрес, оновлення та зникнення*. Тому розбудова та розвиток виховної системи школи повинна здійснюватися за певними етапами.

ЕТАПИ ПРОЕКТУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ЗЗСО

Підготовчий етап передбачає визначення та наукове обґрунтування **теми, мети та завдань**; вивчення та аналіз *науково-методичної літерату-*

ри та педагогічного досвіду; налагодження спільної діяльності з установами; проведення вхідного моніторингу; формування творчих груп з проблеми; нормативно-правове забезпечення; розробку програми психолого-педагогічної діагностики вчителів, учнів та їх батьків; проведення установчого семінару-практикуму; *підбір та апробація інноваційних педагогічних технологій* (див. додаток 1 на С. 62).

На концептуально-діагностично-му етапі здійснюється розробка теоре-

¹ Автор КУПРІЙ Ярослава Григорівна, заступник директора з виховної роботи Курісовської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Лиманської районної ради Одеської області, вчитель історії та правознавства, старший вчитель, член правління обласного клубу «Творчість» творчо працюючих заступників директорів з виховної роботи при КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», керівник обласного майстер-класу з проблем виховання (з 2011 р.).

Додаток 4 МОДЕЛЬ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ «ШКОЛИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ НА ЗАСАДАХ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ»

REFERENCES
[СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ]

1. Baryshnykov, E. N. & Kolesnykova Y. A. (1996). *O vospytanyu u vospytatelnoi systemakh*. SPb.: S.Peterburh. [in Russian] [Барышников, Е. Н. О воспитании и воспитательной системах / Е. Н. Барышников, И. А. Колесникова – СПб.: С.Петербург, 1996. – 122 с.]
2. Borytko, M. M. & Serheev N. K. (Ed.) (2000). *Prostranstvo vospytanyia: obraz bytiia*. Volhohrad : Peremena. [in Russian] [Борытко, М. М. Пространство воспитания: образ бытия : монография / М. М. Борытко. науч. ред. Н. К. Сергеев. – Волгоград : Перемена, 2000. – 225 с.]
3. Novykova, L. Y. (Ed.). (1997). *Vospytatelnaia sistema massovoi shkoly: problemy humanyzatsyy*. M.: NYUTyPK. [in Russian] [Воспитательная система массовой школы: проблемы гуманизации : сб. науч. трудов / под ред. Л.И. Новиковой. – М.: НИИТиПК, 1997. – 134 с.]
4. Hrechanyk O. E. (Comp.). (2014). *Vykhovni systemy navchalnykh zakladiv: teoriia ta praktyka*. Kh.: Vyd. hrupa «Osнова». [in Ukrainian] [Виховні системи навчальних закладів: теорія та практика / укл. О. Є. Гречаник. – Харків: Вид. група «Основа», 2014. — 224 с. – (Серія «Виховна робота».)]
5. Naharin, M. (2016). *Vykhovna sistema shkoly: sutnist ta struktura*. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny* (1), 45–52. [in Ukrainian] [Гагарін, М. Виховна система школи: сутність та структура / М. Гагарін // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань, 2016. – Вип. 1. – С 45–52.]
6. Kondrashova., L. V. & Lavrentieva, O. O. & Zelenkova, N. I. (2008). *Metodyka orhanizatsii vykhovnoi roboty v suchasni shkoli*. Kryvyi Rih : KDPU. [in Ukrainian] [Кондрашова, Л. В. Методика організації виховної роботи в сучасній школі : навч. посіб. / Л. В. Кондрашова, О. О. Лаврентьева, Н. І. Зеленкова. – Кривий Ріг : КДПУ, 2008 – 187 с.]
7. Pohorila, I. O. (2003). *Stanovlennia vykhovnykh system himnazii u konteksti zhyttievorchosti osobystosti*. K. : Univ. vyd-vo «Pulsary». [in Ukrainian] [Погоріла, І. О. Становлення виховних систем гімназій у контексті життєтворчості особистості : практ.-оріент. посіб. / І. О. Погоріла. – Київ : Унів. вид-во «Пульсари», 2003. – 227 с.]
8. Synytsyna, H. P. (2000). *Vospytanye sovremennoho shkolnyka*. Omsk : Yzd-vo Omskoho hos. ped. un-ta. [in Ukrainian] [Синицына, Г. П. Воспитание современного школьника / Г. П. Синицына. – Омск : Изд-во Омск. гос. пед. ун-та, 2000. – 167 с.]
9. Sydorkyn, A. M. (1996). *K voprosu o razvytyu poniatiia vospytatelnaia sistema shkoly*. *Metodohyia, teoriia u praktyka vospytatelnykh system : poysk prodolzhaetsia*. M., 28–33. [in Russian] [Сидоркин, А. М. К вопросу о развитии понятия воспитательная система школы / А. М. Сидоркин // Методология, теория и практика воспитательных систем : поиск продолжается / под ред. Л. И. Новиковой, Р. Б. Вендровской, В. А. Караковского. – М., 1996. – С. 28–33.]
10. Soroka, H. I. (2002). *Suchasni vykhovni systemy ta tekhnolohii*. Kharkiv: Vesta. [in Ukrainian] [Сорока, Г. І. Сучасні виховні системи та технології: навч.-метод. посіб. для керівників шкіл, вчителів, слухачів ІПО. – Харків : Веста, 2002. – 128 с. – (Серія «Управління школою».)]

тико-концептуальних засад розбудови виховної системи шляхом створення **виховного простору** для особистісного розвитку учнів; розробка та узгодження **програм спільної діяльності** суб'єктів; підбір **діагностичних методик**, принципів їх аналізу, анкет, тестів з вивчення проблем, які пов'язані із задоволенням потреб учнів та їх батьків у навчально-виховному процесі; **діагностика соціально-педагогічних потреб** вчителів, учнів та їх батьків, соціальних партнерів, громадськості в умовах інноваційної моделі; **моніторинг творчих здібностей учнів**, їх здатності до саморозвитку та самовдосконалення; розробка **інноваційної моделі виховної системи**; визначення змісту, періодичності та тривалості виховної роботи; **створення ефективних умов** формування гармонійної особистості учнів; **проведення постійно діючого семінару** за темою (див. додаток 3 на С. 64).

На формуальному етапі здійснюється **розробка критеріїв та методів** визначення змін в особистісному розвитку учнів; **впровадження** інноваційної моделі виховної системи; **розробка** методичних рекомендацій щодо використання елементів виховних технологій; **дослідження закономірностей** формування морально-духовних якостей учасників навчально-виховного процесу; **впровадження системи** превентивного виховання; проведення **підвищення кваліфікації** педагогічних працівників на базі навчального закладу; **внесення коректив** в інноваційну модель виховання і розвитку морально-духовної особистості.

На узагальнювальному етапі здійснюється **кількісний та якісний аналіз**, системне **оцінювання ефективності** впровадження моделі виховної системи шляхом створення виховного простору для особистісного розвитку учнів; **порівняння результатів** впровадження моделі виховної системи з поставленою метою та завданнями; підготовка **методичних рекомендацій** щодо використання теоретичних і практичних здобутків

впровадження моделі виховної системи шляхом створення виховного простору для особистісного розвитку учнів; **поширення досвіду** з означеної проблеми у педагогічній пресі; **підготовка звіту** про підсумки проведення впровадження моделі виховної системи шляхом створення виховного простору для особистісного розвитку учнів.

Створення моделі виховної системи – складне, багатогранне завдання, в ході якого слід врахувати інтереси учнів та батьків, громадськості, місцевих органів самоврядування, можливості педагогічного колективу, традицій, що склалися, можливості соціального оточення.

Практика свідчить, що в **Одеській області** здійснюється постійний пошук і впровадження нових максимально ефективних моделей виховних систем закладів освіти. Так, КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» здійснює постійний **науково-методичний супровід** розбудови виховних систем закладів освіти з урахуванням особливостей регіону, освітнього закладу. Особлива увага приділяється вдосконаленню професійної компетентності заступників директорів з виховної роботи, сприянню їх творчим пошукам інноваційних виховних систем школи; здійснюється науково-методична допомога у створенні моделей виховних систем. Академією організуються та проводяться науково-методичні та практичні семінари, семінари-тренінги, педагогічні майстерні, майстер-класи, дискусії, практикуми, облас-

ні літні школи, засідання обласного клубу «Творчість», панорами педагогічних ідей (див. додаток 2 на С. 63).

Результатом багаторічної науково-методичної роботи академії є **створені різні моделі виховних систем освітнього закладу** (додаток 1). Здійснюється поширення їх досвіду у межах проведення методичних заходів. Інноваційний досвід надруковано в **9 збірках серії «Інноваційні системи, моделі виховної діяльності навчальних закладів Одещини»**, у фахових науково-методичних виданнях України. Досвід висвітлюється в **мережі Internet**. На сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» до «Банку досвіду виховної роботи» увійшов інноваційний досвід творчих заступників директорів з виховної роботи – новаторів Одещини (4). Інноваційні виховні ідеї (4) увійшли до збірки «1000 + 1 ідея сучасної школи».

ВИСНОВКИ. На основі здійсненого аналізу можна стверджувати, що феномен виховної системи школи є складним та багатомірним, розбудова виховної системи має здійснюватись з урахуванням особливостей конкретного закладу освіти, відповідати потребам суб'єктів виховного процесу, спрямовуватись на їх розвиток, саморозвиток і самореалізацію.

До перспективних напрямів досліджень даної проблематики належить вивчення передумов розвитку виховних систем, організації педагогічної взаємодії на партнерських засадах як основи виховної системи.

V.V. Yagodnikova¹, O. I. Cheshenko²,

^{1,2} Communal institution of higher education «Odessa Academy of Continuing Education of the Odessa Regional Council», 65014, Odessa, Nakhimov Lane, 8.

тел. (048)770-34-27, E-mail: ooiuvadm@ukr.net

¹ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5050-2189>

²ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1177-9182>

<https://doi.org/10.37836/2309-77-44-2020-2-6>

Educated school system: theoretical and methodological and practical aspects

In the article on the basis of the analysis of various scientific approaches to definition of essence of educational system the author's understanding of concept «educational system» is presented, it is found out that the main purpose of educational system consists in pedagogical maintenance and assistance of development of the pupil's personality, methodical tools and technologies of development of educational system of school are defined, practical experience of creation of educational systems is represented.

Keywords: educational system of school, functions of educational system, components of educational system, components of development of educational system, structural and logical scheme of technology of designing of educational system of educational institution.